

Vzdělávací obor: **Výtvarná a filmová výchova**

Očekávaný výsledek učení: UAK-VFV-001-ZV5-003

Reaguje na svou tvorbu i tvorbu ostatních prostřednictvím slova, pohybu, zvuku či jiných nonverbálních prostředků a sdílí ji s ostatními.

Popis úrovně **Na cestě**

- Reaguje na svou tvorbu i tvorbu ostatních:
 - převedením do zvukové podoby;
 - krátkým textem (může jít o vzkaz, báseň, výběr určitých slov a jejich řetězení, slovní asociaci);
 - přenesení díla do jiného prostředí (i na fotografii) nebo kontextu.

Endemity

Autor materiálu: Miloš Makovský

Anotace

Tato ilustrativní úloha vybízí žáky k reakci na vizuální tvorbu prostřednictvím kresby, textu a zvuku. Žáci ve dvojicích hledají charakteristické prvky krajiny, kterou si vylosovali. S ohledem na tyto prvky do krajiny přidávají hmyzí obyvatele, ke kterým připojují také základní informace encyklopedického charakteru. Z poskytnutých zvukových stop vybírají takovou, která nejlépe vystihuje jejich druh hmyzu a zároveň krajinu, která je mu domovem. Žáci pracují s konkrétním uměleckým dílem (tvorba Petra Válka) a s jedinečností dané krajiny (ve smyslu uměleckém i environmentálním). Jsou zde rovněž dobře dostupné přesahy do vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět* a do průřezového tématu *Udržitelné prostředí*.

„Nejvíc mě baví hledat nějaký zvuk. Protože i v tom malování hledám něco zvukového. Obraz může být přenos toho zvuku. Mě strašně vzrušují všelijaké zvuky, který člověk běžně nevnímá, protože se na ně nesoustředí.“

(Petr Válek, <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1183619616-kultura-cz/311295350090003/cast/144539/>)

Časová náročnost: 45 min

Zadání pro žáky

Evokace:

- Představte si libovolnou krajinu (známou, či neznámou, obydlenou, či neobydlenou, přírodní, městskou...) a dobře si ji „prohlédněte“. Jaké jsou v ní prvky (např. strom, budova, vodní plocha, silnice, les, kopec...)? Jaké pocity ve vás vyvolává? Kdo (nebo co) v ní žije? Jaké zvuky se z ní ozývají?
- Sdělte učiteli a spolužákům svou zkušenost, případně si udělejte několik poznámek (slovně, náčrtkem...).
- Diskutujte společně nad tím, jaké podoby krajina může mít a/nebo co už podle vás krajinou není.

Tvůrčí úkol:

- Vylosujte si do dvojice vždy jednu z učitelem poskytnutých výtvarných prací (jedná se o vaše dřívější práce, práce spolužáků či reprodukce uměleckých děl – vždy s tematikou krajiny).
- Dobře si tuto práci prohlédněte a podobně jako v úvodu hodiny se zamyslete nad tím, jaké pocity ve vás tato krajina vyvolává. Jaké prvky jsou pro ni důležité? Vyskytují se zde opakovaně, nebo pouze jednou? Kde je umístěný horizont (obzor) krajiny? Nebo krajina zabírá celý formát, a nebe zde není vidět (např. při pohledu z ptačí perspektivy, u mapy)? V jaké denní a roční době je krajina zachycena? Jaké je zde zrovna počasí? Udělejte si několik poznámek (slovně, náčrtkem).
- V dané dvojici si v krajině určete místa, ve kterých podle vás žije (nebo by mohl žít) nějaký hmyz. Můžete vyjít ze svých vlastních zkušeností (výlety, letní tábory, zahrada, park, hřiště...), ze školní výuky

(Člověk a jeho svět) nebo z četby a sledování filmů, seriálů, her. Hmyz může být reálný či vymyšlený.

- Z určených míst si vyberte to nejzajímavější a zamyslete se nad druhem hmyzu, který tu žije. V jakém počtu zde žije (jako jednotlivec, nebo jako velké společenství, např. mravenci nebo včely)? Proč se zdržuje zrovna v tomto místě? V jaké denní či roční době je nejvíce aktivní? Jaký zvuk vydává?
- Tento druh bude nyní pro vaši krajinu unikátní, bude to tzv. endemit, tedy druh, který se vyskytuje pouze na jednom konkrétním místě a nikde jinde. Máte za úkol doplnit k němu následující informace:
 - **Kresbu** hmyzu (případně různých jeho forem či vývojových stádií) fixem na kousek pauzovacího papíru. Velikost přizpůsobte krajině – nemusí být v reálném měřítku, ale měl by se vejít na místo, které jste pro něj určili.
 - **Jméno** (rodové a druhové).
 - Základní **popis**, který může zahrnovat např. velikost, popis vzhledu, období nejvyšší aktivity, oblíbenou potravu, zvláštní schopnosti. Můžete se inspirovat popisy v encyklopediích a atlasech, které vám učitel poskytne.
 - **Zvuk**, který vydává a díky kterému ho v dané krajině najdeme – nejprve zvuk zkuste vymyslet, poté vyhledat co nejvíce podobný z databáze, kterou vám poskytne učitel.
- Úkoly si mezi sebou můžete rozdělit nebo na nich pracovat společně.

Reflexe:

- Rozložte vylosované krajiny vedle sebe. Učitel postupně pustí jednotlivé zvuky a můžete zkusit hádat, ke které krajině patří. Nejedná se o kvíz, nejde o počet bodů. Pokud je odpověď zdůvodněná, lze ji považovat za správnou.
- Nyní do krajin přiložte kresby. Opět můžete zkusit hádat, tentokrát jména jednotlivých druhů hmyzu. U vybraných prací si následně můžete přečíst i popis.
- Diskutujte spolu nad souvislostmi mezi vizuální podobou krajiny, podobou jejich hmyzích obyvatel a zvukem, který vydávají. Můžete si pomoci třeba i tím, že určíte, které krajiny či zvuky jsou si nejvíce podobné, a které se od sebe naopak hodně odlišují.
- V závěru můžete se spolužáky zkusit své práce řadit podle vybraných kritérií (hlasitost, barevnost, strašidelnost, komplikovanost, nudnost...), případně kresby hmyzu „stěhovat“ mezi různými krajinami.

Vazba na klíčové kompetence

Název KK Složka KK Kód OVU	Znění OVU	Vzdělávací strategie
KK komunikační Vyjadřování KKK-VYJ-000-ZV5-001	<i>Vyjadřuje se prostřednictvím zvládnutých výrazových prostředků, které volí podle svých možností vzhledem ke komunikačnímu záměru, partnerovi a situaci.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - pravidelně organizují aktivity, ve kterých žáci prezentují před celou třídou své zážitky, nápady a výsledky individuálních či skupinových činností; v přípravě jim pomáhám formulací jasných a předem zadaných kritérií (např. ve formě připravené osnovy, výčtu klíčových informací, předpřipravených frází) - nabízím žákům možnosti vyjadřovat se skrze různá média a formy při podpoře a hodnocení vyjadřování žáků se orientují zejména na jejich schopnost sdělit vlastní myšlenky, méně už na výstižnost a vytržbenost projevu
KK kulturní Umění a kultura jako prostředek komunikace KKT-UMK-000-ZV5-001	<i>Vnímá umění a kulturu jako způsob poznávání světa a vyprávění o něm.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - používám umělecká díla, abych představil žákům různé kulturní a umělecké projevy
KK osobnostní a sociální Identita KOS-SEB-000-ZV5-001	<i>Poznává jedinečnost vlastní osobnosti.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - nabízím aktivity, které posilují sebevědomí žáků (umožnění prezentace jejich prací před třídou, zapojení do projektů nebo získávání nových dovedností, možnost nahlížet na téma nadoborově, různými metodami ho poznávat) - vedu žáky k tomu, aby si uvědomovali emoce a potřeby sebe sama i druhých - vedu žáky k tomu, aby si uvědomovali dopady vlastního chování na sebe, ostatní lidi i přírodu

Vazba na základní gramotnosti

Název ZG Složka ZG Kód OVU	Znění OVU	Komponenty a vzdělávací strategie
ZG čtenářská a pisatelská Kritické čtení a psaní ZGC-KCP-000-ZV5-001	<i>Při čtení i psaní popisuje působení autora na čtenáře.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Komponenta: autor, text a adresát. Při psaní vybírá ke svému zvolenému tématu, záměru a adresátovi vhodné prostředky tak, aby text zapůsobil na adresáta (např. rozhoduje se o přijatelné délce textu; vybírá oborové termíny nebo píše vlastními slovy; používá slovní vyjádření nebo obrázek či graf; zvýrazňuje důležité pasáže). - Komponenta: účinek formy a uspořádání textu. Při psaní se rozhoduje, jaký typ textu zvolí (např. báseň, naučný text, příběh, deníkový zápisek) a jak použije některé stavební prvky (např. nadpis, obrázek, verše), aby zapůsobil na čtenáře. - Komponenta: kontext. Při psaní usiluje o věrohodnost svého textu (např. uvádí příčiny a okolnosti, popisuje, jak události souvisejí s tím, kdy a kde se odehrály, jaká byla motivace postav).

Metodický komentář pro učitele

Potřebné technické vybavení a pomůcky:

- příklady popisu hmyzu (encyklopedie, atlas);
- žákovské práce či reprodukce obrazů na téma „krajina“ (jedna do dvojice);
- pauzovací papír (postačí A4 do dvojice);
- barevné fixy;
- počítač a reproduktor pro vyhledávání ve zvukových knihovnách.

Příprava:

- Učitel musí předem rozmyslet, na jakou tvorbu toto zadání bude navazovat, a mít ji pro žáky připravenou. V zásadě se nabízejí tři koncepční varianty:
 - Dřívější žákovské práce na téma „krajina“ (např. z jiného období školního roku či z předchozího ročníku).
 - Práce z předchozí hodiny (na téma „krajina“), která byla vytvořena přímo se záměrem navazování;
 - Vytištěné reprodukce uměleckých děl tematizujících krajinu.
- Krajina nebude při této ilustrativní úloze nijak znehodnocena, lze ji vrátit do archivu nebo použít opakovaně.
- Krajina je dobrým podkladem k další tvůrčí činnosti – je frekventovaným žánrem ve výtvarné výchově i výtvarném umění, pro žáka obsahuje velkou spoustu informací a nabízí prostor pro osobní vyjádření, zároveň není tak „intimní“, jako např. portrét (kde by další postprodukce mohla tendovat ke karikatuře).
- K evokaci i tvůrčí části hodiny může učitel připravit jednoduchý pracovní list. Žáci zde mohou mít uvedené jednotlivé otázky (viz text „zadání pro žáky“) s prostorem pro slovní odpověď nebo pro náčrtek.
- S tvorbou Petra Válka doporučujeme seznámit se předem a v rámci této hodiny jde především o jeho přístup k práci se zvukem. Na YouTube profilu umělce jsou dostupné jeho zvukové performance a ukázky zvuku jeho vlastnoručně vyráběných syntezátorů. Jedním z nich je právě „Furious Bug“, který stál jako inspirace k této ilustrativní úloze. Malířská tvorba autora či jeho videa vznikající s použitím AI jsou vhodná spíše pro žáky 2. stupně nebo SŠ.
- Medailon autora např. zde: *Petr Válek se v roce 1976 narodil a dodnes bydlí v Loučné nad Desnou v Hrubém Jeseníku. V Šumperku se vyučil kameníkem, pracoval v domově důchodců jako ošetřovatel a dnes má obživu z toho, co v domácí manufaktuře vyrobí a co si od něho kdo koupí. Od mala vášnivě pozoroval a sbíral brouky, maloval, kreslil, ilustroval a vázal vlastní knihy, básnil, chodil na dlouhé výpravy do okolních jesenických lesů, nahrával si různé zvuky a situace a celkem o něm málokdo věděl.*

Někdy v druhé dekádě 21. století začal z nalezených věcí montovat mechanické i elektromechanické přístroje a hudební nástroje, plahočící se a otáčející se hejblátka poháněná tužkovými bateriemi. Od doby, co má připojení k internetu, se v budoucím – nahrávacím studiu věnuje vytváření desítek a stovek krátkých „instruktážních“ videí. Ta pravidelně nahrává na svůj kanál YouTube. Předvádí v nich pochroumané hudební nástroje a experimentuje s nimi (volně dle <https://temata.rozhlas.cz/petr-valek-9341637>).

- Spojení krajiny a hmyzu lze dle potřeby využít k mezioborovým přesahům např. s ČJS nebo s průřezovými tématy (PTU). Doporučenou četbou může v tomto případě být např. kniha [Tichá země](#), zabývající se klimatickou změnou a rolí hmyzu v přírodě.

Průběh hodiny:

- Zdrojové krajiny (ať už žákovské práce, či reprodukce) jsou k dispozici žákům v počtu 1 obraz = dvojice. Případně může učitel zvolit individuální práci, ale nebude docházet k tak intenzivní komunikaci a práce bude časově náročnější. Doporučujeme losování (rolí zde hraje náhoda a žáci nepracují s vlastními pracemi), žák díky tomu v hodině reaguje i na taková díla, která by si na základě svých preferencí nevybral.
- Hledání místa výskytu hmyzu na jednotlivých krajinách může učitel předvést na nějakém zástupném příkladu. Lze se více držet reálií (např. střeoevropská krajina a skutečné druhy) nebo pracovat více imaginativně (pohádková krajina, smyšlené druhy se zvukomalebnými jmény).
- Žáci mohou pracovat s vlastní fantazií nebo s encyklopedií/atlasem hmyzu. Případně se učitel může rozhodnout volbu omezit.
- Zvuk mohou žáci hledat v různých zdrojích. Jedním z nich je tvorba Petra Válka, která ukazuje zajímavý přesah do výtvarného a zvukového umění. Výhodou je, že práce s takovou nahrávkou není popisná (nezachycuje konkrétní tvory, přírodní jevy či věci), je spíše abstraktní. [Nahrávku](#) doporučujeme pustit s nižší hlasitostí. Jako ukázka databáze zvuků může posloužit [těchto sedm souborů](#), pořízených s pomocí syntezátoru Petra Válka.
- Dalšími možnými zdroji jsou weby a databáze z oblasti tzv. field recordingu. Výjimečným uměleckým projektem je web [Aporee.org](#). Na mapě světa lze hledat konkrétní lokality a poslouchat autentické nahrávky, které zde jednotliví autoři pořídili.
- Dalším volně dostupným zdrojem je web [BBC sound effects](#). Obsahuje přes 30 000 autentických zvuků, tříděných do kategorií a dohledatelných pomocí klíčových slov.
- Pro prezentování zvuků je vhodné použít kvalitní reproduktor, nikoli pouze zvuk z mobilního telefonu či tabletu. Pro hledání zvuků je možné použít sluchátka, aby ve třídě nebyl přílišný hluk.

Možné varianty/rozšíření:

- Pokud nemá škola k dispozici počítač pro vyhledávání zvuků, žáci je mohou vydávat prostřednictvím různých předmětů a při prezentaci je přehrát „živě“. Práce je potom více performativní, žáci méně pracují s vyhledáváním informací.
- Celá třída může v případě potřeby pracovat s jednou jedinou společnou krajinou a žáci individuálně či v malých skupinách vymýšlí hmyz (zvuky) pro jednotlivá místa v této krajině. Následně je mohou přehrávat jednotlivě i dohromady, jako prostorový zvuk (pokud bude přehráván z mobilního telefonu nebo tabletu, lze pracovat s umístěním jednotlivých zařízení ve třídě, s jejich hlasitostí, a následně si tuto „krajinu“ např. poslepu procházet).
- Pro evokaci lze využít i školní zahradu nebo pobyt na škole v přírodě. Žáci se lépe zaměří na pestrost zvuků, které je obklopují, a mohou v nich zkoušet identifikovat zvuky, které produkuje hmyz, případně jiní živočichové (ptactvo).
- Výsledky práce žáků je možné po skončení hodiny sestříhat do podoby videa (jednotlivé krajiny, doprovázené vždy konkrétním zvukem) a prezentovat je např. na webu školy.

Popis ověřování

Učitel sleduje, zda žák:

- rozpoznává konkrétní prvky a prostředky ve vybraném uměleckém díle (či výtvarné práci spolužáka);
- cíleně reaguje na tyto prostředky s pomocí jiného média (kresba, text, zvuk);
- při sestavování popisu hmyzu pracuje s charakterem i členěním textu (srozumitelnost, informativnost, věrohodnost).

Učitel vede žáky k:

- sdílení a respektování různých pohledů na stejné dílo;
- spolupráci ve dvojici;
- společné prezentaci a zážitku v prostoru třídy či mimo něj;
- nonverbální komunikaci nad tvorbou;
- uvědomění si jedinečnosti osobnosti, prostřednictvím reagování na autorskou tvorbu a tematizováním tzv. endemitu.

Zdroje

Zdroje použitých informací a doporučená četba zde:

- Amplified Silence: a Documentary about Petr Válek (the VAPE), 2025. *YouTube* [online]. [cit. 2025-08-13]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=NLkymIM6Gpl>
- *BBC sound effects* [online], c2025. [cit. 2025-08-13]. Dostupné z: <https://sound-effects.bbcrewind.co.uk/>
- FURIOUS BUG sound demo, 2025. *YouTube* [online]. [cit. 2025-08-13]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=8heA54TDSfM>
- GOULSON, Dave, 2022. *Tichá Země: jak odvrátit hmyzí apokalypsu*. Brno: Kazda. ISBN 978-80-7670-085-7.
- Portrét: Petr Válek – 5. února 2011 - Kultura.cz, c2025. *iVysílání - televize, pořady a videa online* [online]. [cit. 2025-08-13]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1183619616-kultura-cz/311295350090003/cast/144539/>
- *Radio Aporee. Maps – sounds of the world* [online], c2025. [cit. 2025-08-13]. Dostupné z: <https://aporee.org/maps/>